

Belasting op pensioenbesparingen: nu, later of nooit

Auteur(s):

Besseling, P.J.
Bovenberg, A.L.

De auteurs zijn werkzaam op het Centraal Planbureau. Bovenberg is ook verbonden aan het Ocfeb en CentER. Een uitgebreidere beschrijving van het in dit artikel besproken onderzoek is te vinden in [De fiscale behandeling van pensioenbesparingen in discussie](#), CPB, werkdocument, Den Haag, 1998.

Verschenen in:

ESB, 83e jaargang, nr. 4138, pagina 100, 6 februari 1998

Rubriek:**Trefwoord(en):**

belastingen, pensioenen, vergrijzing

De pensioenbesparingen worden in vergelijking met andere besparingen beoordeeld. Wat zijn de gevolgen als dat voordeel wordt opgeheven? Zijn er alternatieven voor het afschaffen van de omkeerregel?

Sparen voor de oude dag wordt fiscaal bevoordeeld ten opzichte van besparingen waarvoor andere motieven gelden. Deze 'andere' besparingen worden in principe belast volgens de inkomstenbelasting: stortingen zijn niet aftrekbaar (en dus belast), de rendementen op de gestorte vermogens worden ook belast, maar uitkeringen blijven onbelast. Alleen voor pensioenbesparingen geldt de omkeerregel: stortingen zijn aftrekbaar, maar de uitkeringen worden wel belast. Daarnaast worden de vermogensinkomsten niet belast ¹. Deze fiscale behandeling van besparingen voor de oude dag komt neer op een behandeling volgens de consumptiebelasting.

Pensioenbesparingen worden op twee manieren begunstigd. Ten eerste hoeft over de rendementen van pensioenvermogens geen belasting betaald te worden. Ten tweede overtreft het tarief waartegen de pensioenpremies kunnen worden afgetrokken, het tarief waartegen uitkeringen worden belast ². Dit impliceert dat er sprake is van een impliciete subsidie op besparingen ten behoeve van het pensioen. Door belastbaar inkomen te verschuiven tot na de pensioengerechtigde leeftijd profiteert men van lagere tarieven.

Van Wijnbergen heeft recent voorgesteld om de fiscale facilitering van sparen voor het pensioen af te schaffen ³. Alle besparingen zouden op dezelfde manier, namelijk volgens de inkomstenbelasting, moeten worden belast zodat het pensioenbegrip kan worden geschrapt uit de fiscale wetgeving. Dit voorstel elimineert niet alleen de impliciete subsidie op pensioensparen maar haalt ook belastingopbrengsten naar voren in de tijd. Onder de inkomstenbelasting wordt namelijk in een eerder stadium van de levenscyclus belasting betaald: tijdens het werkzame leven (wanneer pensioenpremies worden betaald) in plaats van tijdens het pensioen wanneer de pensioenuitkeringen worden genoten. Dit stelt zware eisen aan de schuldpolitiek van de overheid om te voorkomen dat er budgettaire problemen ontstaan in een vergrijzde samenleving waarin de oudere bevolking minder belasting betaalt.

Het is ook mogelijk de subsidie op pensioenbesparingen af te schaffen maar mensen toch in een laat stadium van hun levenscyclus belasting te laten betalen. Op die manier kunnen belastingen die ouderen zelf opbrengen een substantiële bijdrage leveren aan het financieren van de hoge kosten van de AOW en de gezondheidszorg in een vergrijzde samenleving en hoeft er minder vertrouwd te worden op een reductie van de (rentelasten op de) overheidsschuld.

Dit artikel gaat niet in op de merites van (het afschaffen van) de begunstiging van pensioenbesparingen. Het beperkt zich tot het analyseren van alternatieve manieren om de fiscale subsidie op pensioenbesparingen te elimineren. Hierbij bespreken we de gevolgen voor de schuldpolitiek van de overheid, de (marginale en gemiddelde) wig op arbeid, alsmede intra- en intergenerationale risicospreiding. Eerst beschrijven we het gebruikte model.

Enkele aannamen

Demografie en arbeidsaanbod

De demografische veronderstellingen die aan onze analyse ten grondslag liggen zijn gebaseerd op de bevolkingsprognose 1996 van het CBS, aangevuld met eigen berekeningen voor de jaren 2051-2060. Gegeven deze veronderstellingen stijgt de grijze druk, gemeten als het aantal 65-plussers ten opzichte van het aantal 25 tot 65 jarigen, van bijna 25% in 2000 tot iets boven de 50% in 2040 om daarna fractioneel te dalen.

De participatiegraden stijgen aanvankelijk (conform het European Coordination-scenario van de jongste lange-termijnstudie van CBS/CPB ⁴ maar worden na 2020 voor elke leeftijdsgroep constant gehouden. In 2020 stopt men gemiddeld 2½ jaar later met werken dan in 2000. Het gevolg is dat het arbeidsaanbod aanvankelijk nog toeneemt met ruim een half miljoen per decennium, waarna na 2020 een lichte daling inzet.

Pensioenen

Dit artikel gebruikt een gestileerd model van de pensioensector om de intertemporele problematiek van het verschuiven van belastingen op pensioenbesparingen te doorgronden ⁵. Men bouwt pensioen op vanaf de 25-jarige leeftijd en maakt gemiddeld een looncarrière van 35%. De pensioenleeftijd is 65 jaar. Het verwachte nominale beleggingsrendement bedraagt 5½%. Pensioenen zijn geïndexeerd aan de stijging van het contractloon, die 1½% per jaar bedraagt. De pensioenfondsen hanteren een rekenrente van 4% (5½% nominaal rendement minus 1½% contractloonsstijging). Aangenomen is dat over pensioenuitkeringen gemiddeld 25% belasting wordt betaald en dat pensioenpremies worden afgetrokken tegen een gemiddeld marginaal tarief van 45% ⁶.

In de beleidsvarianten blijven de reeds verkregen rechten, inclusief die van de huidige 65-minners, belast volgens het huidige regime. Het nieuwe regime heeft alleen betrekking op de pensioenrechten die vanaf het jaar 2000 opgebouwd gaan worden. [tabel 1](#) laat alleen dat deel van de pensioenfinanciering op het centrale pad zien. Dit is in feite het exploitatie-overzicht van een nieuw pensioenfonds dat op 1 januari 2000 van start gaat. Aanvankelijk zijn de uitkeringen en beleggingsinkomsten nog nihil, maar de premies zijn al wel onmiddellijk op het lange-termijn niveau.

Tabel 1. Inkomsten en uitgaven pensioenbeheerdersa, in % van de loonsom

	2000	2030	2060
Premies actieven	6,2	6,4	6,6
Beleggingsinkomsten	0,0	16,4	23,1
Uitkeringen gepensioneerd	0,0	10,6	25,8
Saldo	6,2	12,2	3,9
Veronderstelde loonsstijging p.j. (%)	1,5	1,5	1,5
Verondersteld rendement (%)	5,5	5,5	5,5

a. Alle pensioenvoorzieningen onder de fiscale omkeerregel, voorzover opgebouwd na 2000.

Verondersteld is dat een ander fiscaal regime geen gevolgen heeft voor de gewenste hoogte van de netto pensioenen. Als het uitkeringstarief verandert reageren de pensioenfondsen hierop door het jaarlijks pensioenopbouwpercentage zodanig aan te passen dat de gemiddelde netto pensioenuitkering constant blijft.

De heffing op rendementen is vormgegeven door middel van een heffing van 25% op een forfaitair rendement van 4%. Dit is conform de recente kabinetsnota over belastingen in de 21ste eeuw. Deze rendementsheffing is in feite een vermogensbelasting van 1% (25% van 4%). Om de uitkeringen op peil te houden verlagen de pensioenfondsen de rekenrente met 1 procentpunt van 4% naar 3%.

Pensioenbesparingen onder de inkomstenbelasting

Het eerste blok van [tabel 2](#) geeft aan wat er gebeurt met de exploitatie van de pensioenbeheerders (voor de pensioenrechten die na 2000 worden opgebouwd) wanneer de overheid de omkeerregel afschaft en een forfaitaire rendementsheffing invoert. Pensioenbeheerders hoeven niet meer te reserveren voor de belastingen op uitkeringen maar moeten dit nu wel doen voor de rendementsheffing. Terwijl de pensioenpremies marginaal stijgen komen de pensioenvermogens op een structureel lager niveau te liggen. Het afschaffen van de subsidie voor pensioenbesparingen brengt extra middelen in de schatkist (zie het derde blok in [tabel 2](#)). Het verschil tussen de belastinggrondslag onder de inkomstenbelasting (de nieuwe belasting op pensioenbesparingen) en de grondslag onder de consumptiebelasting (de oude belasting op pensioenbesparingen) zijn de besparingen (d.w.z. de accumulatie van pensioenrechten die na 2000 worden opgebouwd). Deze extra belastinggrondslag is het grootst in de eerste decennia van de volgende eeuw wanneer het pensioenvermogen dat onder de nieuwe regeling valt wordt opgebouwd. Daarna groeit het pensioenvermogen nauwelijks meer en vallen de extra belastingopbrengsten terug.

Tabel 2. Effect van een rendementsheffing en het afschaffen van de omkeerregel, in % van de loonsom als afwijkingen van het centrale pad

	2000	2030	2060
Inkomsten en uitgaven pensioenbeheerders			
Premies actieven	0,2	-0,1	0,3
Beleggingsinkomsten	0,0	-2,1	-4,0
Uitkeringen gepensioneerd	0,0	-2,7	-6,4
Rendementsheffing	0,0	2,6	3,5
Saldo	0,2	-2,1	-0,8
Inkomsten en uitgaven gezinnen en bedrijven			
Uitkeringen gepensioneerd	0,0	2,7	-6,4
Belasting gepensioneerd	0,0	-2,7	-6,5
Premies actieven	0,2	-0,1	0,3
Belasting actieven	2,8	2,9	3,0
Lastenverlichting	-3,0	-2,8	-3,2
Saldo	0,0	0,0	0,0
Inkomsten en uitgaven Rijk (en volksverzekeringsfondsen)			

Belasting gepensioneerden	0,0	-2,7	-6,5
Belasting actieven	2,8	2,9	3,0
Rendementsheffing	0,0	2,6	3,5
Lastenverlichting	-3,0	-2,8	-3,2
Rentebetalingen	0,0	-2,1	-4,0
Saldo	-0,2	0,0	0,8
Effect op pensioenvermogens	0	-44	-71
Effect op staatsschuld	0	-44	-71

De terugsluis

De overheid kan de extra opbrengsten die voortvloeien uit het afschaffen van de subsidie op pensioensparen op verschillende manieren terugsluisen. Als de overheid haar financieringstekort ongewijzigd laat ten opzichte van het centrale pad kan de overheid de lasten in de eerste decennia flink verlagen. Daar staat tegenover dat de overheid gedwongen is de lasten weer te verhogen wanneer ze steeds meer belastingen op uitkeringen misloopt omdat de pensioenfondsen die onder het nieuwe regime vallen tot rijping komen. De particuliere sector profiteert daardoor tot 2030 van een netto lastenverlichting ten opzichte van het centrale pad maar wordt daarna getroffen door een lastenverzwaring.

Om deze lastenverzwaring in de toekomst te voorkomen en de beschikbare inkomens van de particuliere sector door de tijd constant te houden ten opzichte van het centrale pad (d.w.z. 'intertemporele inkomensneutraliteit') moet een gedeelte van de extra belastinginkomsten gereserveerd worden in de vorm van een lagere overheidsschuld. [tabel 2](#) geeft aan dat de overheid een permanente lastenverlichting van rond de 3% van de loonsom kan geven zodanig dat de particuliere sector op elk moment precies gecompenseerd wordt voor het afschaffen van de subsidie (in het jaar 2000 bedraagt deze lastenverlichting, een maatstaf van de subsidie op nieuw opgebouwde pensioenrechten, ongeveer f 12 mrd). Bij deze lastenverlichting blijft er ruimte over voor een verlaging van het financieringstekort. De extra besparingen van de overheid compenseren dan precies de verminderde besparingen van de pensioenfondsen, zodat de nationale besparingen (en daarmee het betalingsbalanssaldo) constant blijven. In de nieuwe situatie leunt men meer op overheidsbesparingen (en de daarmee gepaard gaande lagere rentelasten) en minder op belastingen op ouderen om de kosten van de vergrijzing op te vangen.

De lagere overheidsschuld zorgt ervoor dat de rentelasten van de overheid sterk gedaald zijn op het moment dat de overheid de belastingopbrengsten uit de overvloedige pensioenuitkeringen van de gerijpte pensioenfondsen moet ontberen. Dan mogen in bijvoorbeeld 2060 de belasting-inkomsten wel lager zijn dan in het centrale pad omdat de gepensioneerden niet meer bijdragen (een derving van 6½% van de loonsom) en omdat een lastenverlichting heeft plaatsgevonden (een derving van 3% van de loonsom). Daar staat voor de overheid tegenover dat de pensioenpremies niet meer aftrekbaar zijn, waardoor meer inkomsten binnenvloeden (3% van de loonsom), dat de rendementsheffing inmiddels veel belasting oplevert (3½% van de loonsom) en dat de rente over de staatsschuld lager is (4% van de loonsom).

Inkomensneutraliteit

Het lijkt moeilijk om de terugsluis zo vorm te geven dat inkomensneutraliteit niet alleen macro door de tijd maar ook micro-economisch op elk tijdstip wordt bereikt. In beginsel kunnen alle tarieven van de loon- en inkomstenbelasting verlaagd worden met 4%-punt. Dit zou echter geen recht doen aan het feit dat veel pensioenregelingen (onderling verschillende) premiefranchises kennen waar beneden geen premie verschuldigd is. Een andere mogelijkheid is om de huidige tarieven van respectievelijk 36,55%, 50% en 60% te vervangen door één uniform tarief van 35,5%. In dat geval zouden met name de middeninkomens onvoldoende compensatie krijgen. Bovendien zijn er groepen, zoals gepensioneerden die belast blijven volgens het huidige systeem, die geen inkomensverlies lijden maar wel compensatie zouden krijgen. Ten slotte zullen door de maatregelen sommige (bruto) pensioenpremies stijgen terwijl andere dalen, afhankelijk van de leeftijdsopbouw van het pensioenfonds. De inkomensverschillen die hierdoor ontstaan kunnen niet gecompenseerd worden door een generieke tariefsaanpassing.

Wig op arbeid

De lagere belastingtarieven impliceren nog niet dat de gemiddelde en de marginale wig op arbeid dalen. Door het schrappen van de aftrekbaarheid van de pensioenpremies gaan mensen meer belasting betalen en wordt de gemiddelde wig dus groter. Bovendien stijgt de bruto pensioenpremie, die bij collectieve regelingen ook onderdeel vormt van de wig, licht. Ook de marginale wig stijgt door het schrappen van de inkomensafhankelijke aftrekpost van de pensioenpremies en de iets hogere bruto pensioenpremies. In de hypothetische situatie waarin de terugsluis ook micro-economisch iedereen precies compensatie biedt wordt dit opwaartse effect op de gemiddelde en marginale wig exact ongedaan gemaakt door de lagere belastingtarieven⁷. Doordat de tarieven van de loon- en inkomstenbelasting meer in lijn komen met het tarief van de vennootschapsbelasting wordt belastingarbitrage moeilijker, waardoor het belastingstelsel robuuster wordt.

Afschaffen subsidie zonder belastingopbrengst naar voren te halen

Het effectieve tarief op pensioenbesparingen kan gelijkgetrokken worden met dat op andere besparingen door, naast het onmiddellijk belasten van de rendementen van pensioenvermogens, het uitkeringstarief te uniformeren met het aftrektarief. Het uitkeringsalternatief hoeft dus niet op nul te worden gezet (zoals in het voorstel van Van Wijnbergen) maar kan ook op een positief niveau worden gelijkgetrokken met het aftrektarief. [tabel 3](#) laat de effecten in het jaar 2060 zien van drie alternatieve manieren om de subsidie op pensioenbesparingen af te schaffen door het uitkerings- en aftrektarief te uniformeren. Alle drie varianten maken een einde aan de impliciete subsidie op pensioenbesparingen. Daarom is de vereiste terugsluis (van de afgeschafte subsidie) in de drie varianten even groot, zowel qua niveau als qua tijdspad, namelijk 3½% van de loonsom in 2060.

Tabel 3. Drie manieren om de subsidie op pensioensparen af te schaffen effect in 2060 als afwijking van het centrale pad

variant	1	2	3
Uitkeringstarief	0%	25%	35%
Aftrektarief	0%	-25%	-35%
Inkomsten en uitgaven Rijk (en volksverzekeringsfondsen)			
Belasting gepensioneerden	-6,5	0,0	4,0
Belasting actieven	3,0	0,7	-0,7
Rendementsheffing	3,5	4,6	5,3
Lastenverlichting	-3,2	-3,2	-3,2
Rentebetalingen	-4,0	2,4	6,3
Saldo	0,8	-0,4	-1,8
Effect op pensioenvermogens	-71	49	122
Effect op staatsschuld	-71	49	122

In de eerste kolom is de omkeerregel afgeschaft, het uitkeringstarief en het aftrektarief zijn beide nul. In de tweede kolom is de aftrek van pensioenpremies voor de nieuw op te bouwen rechten ingeperkt tot het huidige uitkeringstarief van gemiddeld 25%. In de derde kolom is het uitkeringstarief opgehoogd tot 35% en het aftrektarief verlaagd tot 35%, een tarief dat zou kunnen resulteren als de middelen verkregen uit het afschaffen van de subsidie zouden worden ingezet om de drie tarieven van de loon- en inkomstenbelasting te uniformeren.

Overheidsbesparingen

De varianten verschillen in het tijdstip waarop de belastingen worden geïnd. Vergeleken met de eerste variant, worden in de tweede en vooral de derde variant de belastingen later geïnd. Dit leidt tot hogere pensioenbesparingen (en daarmee hogere pensioenvermogens) omdat de pensioenfondsen extra moeten reserveren voor de belastingen die de aangesloten leden tijdens het pensioen moeten betalen. In feite laat de overheid de pensioenfondsen sparen om de kosten van de vergrijzing op het overheidsbudget op te kunnen vangen. De overheid hoeft zelf dan ook minder te sparen en zal een gedeelte van de terugsluis van de afgeschafte subsidie moeten financieren uit een groter tekort. Op deze manier compenseert de overheid de extra besparingen van de pensioenfondsen. De laatste twee varianten stellen dus minder zware eisen aan de schuldpolitiek van de overheid.

Wanneer (in afwijking van de aanname) het gemiddelde rendement op pensioenvermogens hoger zou liggen dan dat op de staatsschuld, resulteert het grotere aandeel van pensioenbesparingen in de laatste twee varianten in een hoger rendement op nationale besparingen. Ook de overheid deelt mee in dit hogere rendement in de vorm van hogere belastingopbrengsten. De overheid belegt in feite in de pensioenfondsen tegen een hoger rendement dan het rendement waartegen het kan lenen. Het voordeel van hogere toekomstige belastingopbrengsten (bepaald door het rendement op pensioenbesparingen) overtreft daarom de kosten van belastinguitstel (bepaald door de rente op de staatsschuld).

Het buitenlandlek

Daar staat tegenover dat de eerste variant, waarbij balansverkorting plaatsvindt (en er als het ware een voorheffing aan de bron plaatsvindt), het meeste belastinggeld oplevert voor de Nederlandse staat, omdat het 'buitenlandlek' wordt gedicht. Voor gepensioneerden is er geen fiscale prikkel meer om een deel van de in Nederland opgebouwde pensioenrechten in het buitenland te laten belasten. Dit buitenlandlek verlaagt in feite het effectieve gemiddelde uitkeringstarief in de laatste twee varianten.

De samenstelling van besparingen en de wig op arbeid

In de bovenstaande sommen is verondersteld dat een meer neutralere behandeling van verschillende spaarvormen geen effect heeft op de samenstelling van particuliere besparingen. Een grotere neutraliteit tussen verschillende besparingen kan er echter toe leiden dat het netto ambitieniveau afneemt van collectieve besparingen, die nu bevoordeeld worden ten opzichte van vrije besparingen. Voor zover er een verschuiving optreedt naar individuele spaarvormen zal de marginale wig op arbeid kunnen dalen omdat de individuele inleg in tegenstelling tot collectieve pensioenpremies geen deel uit maakt van de wig. Daar staat tegenover dat de solidariteit in de pensioenvoorziening vermindert.

Met name de varianten die de premieaftrek beperken maken collectieve pensioenen onaantrekkelijk. De premies voor deze pensioenen bevatten een solidariteits-element en zullen dus grotendeels worden gezien als een belasting in plaats van een deel van het individuele inkomen. Het niet meer toelaten van aftrek van deze belasting doet de kosten van deze herverdeling stijgen. Dit effect speelt niet in de variant waarin de volledige premieaftrek behouden blijft. Deze variant sluit waarschijnlijk beter aan bij het maatschappelijke inkomensbegrip voor zover het collectieve besparingen betreft.

Risicodeling

Een ander aspect van afschaffen van de omkeerregel is dat de overheid een instrument verliest om de inkomensverdeling tussen ouderen en jongeren bij te sturen door de belastingen op pensioenuitkeringen aan te passen. Het is in dit verband de vraag of het afzien van heffen op pensioenuitkeringen geloofwaardig is. Dit geldt met name wanneer de overheid er onvoldoende in slaagt om haar besparingen voldoende te verhogen om zich in te dekken tegen het wegvallen van de belastingopbrengsten op uitkeringen of wanneer de pensioenfondsen onverwacht hoge rendementen boeken.

Onder de laatste twee varianten deelt de overheid automatisch in het risico van pensioenfondsen. In de eerste variant, zonder omkeerregel en met een forfaitaire rendementsheffing, deelt de overheid niet in het risico. Dit zou wel het geval zijn onder een heffing op het daadwerkelijk genoten rendement (bijvoorbeeld via een vermogensaanwasbelasting). Een sterkere risicodeling treedt op onder de omkeerregel gecombineerd met een dergelijke rendementsheffing. De overheid profiteert dan van hogere rendementen ook in de vorm van hogere (belastbare) uitkeringen of lagere (aftrekbare) premies ⁸.

Conclusies

Het niet langer fiscaal begunstigen van pensioensparen vereist het belasten van de rendementen op pensioenbesparingen en het uniformeren van het aftrek- en uitkeringstarief. Voor die uniformering bestaan verschillende mogelijkheden. Men kan de uitkeringen belastingvrij maken en tegelijkertijd de aftrekbaarheid van pensioenpremies schrappen. Men kan echter ook de uitkeringen belasten tegen een tarief van 35% en de aftrekbaarheid van de premies beperken tot datzelfde tarief (ruwweg het huidige tarief eerste schijf). In het eerste alternatief heft men belasting in een relatief vroege fase van de levenscyclus, in het laatste alternatief in een relatief late fase. Het naar voren halen van de belastingopbrengst in het eerste alternatief vereist een reductie van de overheidsschuld om het verlies van de belastingbasis in een vergrijzde samenleving te kunnen opvangen.

Het naar voren halen van de belastingopbrengst impliceert een balansverkorting en dicht het buitenlandlek: alleen het meteorologische klimaat zal gepensioneerden blijven aanmoedigen zonniger oorden op te zoeken. Ook kan het pensioenbegrip uit de fiscale wetgeving worden geschrapt omdat pensioenbesparingen tegen hetzelfde tarief en op hetzelfde moment belast worden als andere besparingen.

Maar kan de overheid de discipline opbrengen om alleen de afgeschafte subsidie terug te sluisen naar gezinnen en bedrijven, en het resterende deel van de extra belastingopbrengst te reserveren voor schuldreductie? Degenen die bang zijn dat de overheid onvoldoende aan schuldreductie zal doen, zullen liever in een latere fase van hun leven belasting betalen. Dan kunnen ze niet meer dubbel belast worden. Een ander aspect van latere belastingheffing is ook dat gepensioneerden onder het inkomstenbelastingregime blijven vallen, zodat de overheid een extra instrument in handen houdt om de inkomens van ouderen te beïnvloeden. Verder blijft de belastingbasis breed wanneer de vergrijzing toelaat zodat onvoorziene meevallers of tegenvallers over de hele bevolking gespreid kunnen worden.

1 De belasting die bij uitkering dient te worden betaald is geen rendementsheffing. Deze belasting correspondeert precies met het voordeel van belastinguitstel over de inleg als het tarief waartegen de storting kan worden afgetrokken gelijk is aan het tarief waartegen de uitkering wordt belast.

2 Met 'belasting' bedoelen we in het vervolg de som van loon- en inkomstenbelasting en de premies volksverzekeringen. Het uitkeringstarief is lager dan het aftrektarief omdat de pensioenpremies wel aftrekbaar zijn bij de berekening van de af te dragen AOW-premies, maar de pensioenuitkeringen niet worden getroffen door de AOW-premie. AOW-premie op looninkomen kan dus worden vermeden door dit looninkomen uit te stellen tot het pensioen. Op deze manier subsidieert de AOW de aanvullende pensioenen.

3 S.J.G. van Wijnbergen, [Nederland weer aan het werk](#), *ESB*, 7 januari 1998, blz. 4-8.

4 CBS/CPB, 1997, [Bevolking en arbeidsaanbod, drie scenario's tot 2020](#), Den Haag, blz. 99.

5 Het rekenmodel bouwt voort op het model beschreven in P. J. Besseling en R.F. Zeeuw, 1993, *The financing of pensions in Europe: challenges and opportunities*, CPB Onderzoeksmemorandum nr. 111.

6 Het gemiddelde tarief over aanvullende pensioenen van 65-plussers bedroeg in 1994 24%. Een groot aantal 65-plussers heeft slechts aanvullende pensioenen in de eerste schijf, waarvoor in 1998 een tarief geldt van bijna 20%. Een relatief klein aantal senioren betaalt over een deel van hun aanvullende pensioenen het 50 of 60-procents tarief. Wel zal deze groep in betekenis toenemen. Daar staat tegenover dat naar verwachting een toenemend aantal personen die in Nederland hun pensioen hebben opgebouwd dat pensioen in het buitenland zullen genieten en daarmee meestal buiten de greep van de Nederlandse fiscus vallen.

7 Dit is in feite een intertemporele versie van het fiscale fata morgana (zie A.L. Bovenberg en S. Cnossen, *Fiscaal fata morgana*, *ESB*, 4 december 1991, blz. 1200-1203). Onder de randvoorwaarden van inkomens- en (intertemporele) budgettaire neutraliteit is het niet mogelijk de marginale wig op arbeid te verlagen. In een open economie valt de impliciete subsidie op pensioenbesparingen toe aan de factor arbeid via lagere (netto) pensioenpremies en verlaagt daarmee de marginale wig.

8 Een 'Deense' pensioenfondsenheffing waarbij het effectieve tarief op het rendement stijgt met het rendement brengt nog meer risicodeling. Onder deze heffing worden de 'overwinsten' van de pensioenfondsensector als geheel wegbelast. Voor een uitleg van dit Deense systeem alsmede de voor- en nadelen van de omkeerregel, zie A.L. Bovenberg, *Fiscus en vergrijzing: naar een ander fiscaal systeem?*, *Weekblad voor Fiscaal Recht*, nr. 6038, december 1992.